

ARCHEOLOGIE • BOUWHISTORIE

ARCHEOLOGIENOTA: PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

HAACHT, KLEIN TERBANKSTRAAT 65 (FASE 2)

D.KEIJERS & A. DEVROE
MAART 2022

COLOFON

Project

Archeologienota – Haacht, Klein Terbankstraat 65 (fase 2)

Opdrachtnemer

Annika Devroe Archeologie & Bouwhistorie BV
Schaapsweg 106
3550 Heusden-Zolder
0472/59.31.41
annika.devroe@gmail.com
BE 0680.617.128

Erkende archeoloog: Annika Devroe, OE/ERK/Archeoloog/2015/00085

© 2022 Annika Devroe Archeologie & Bouwhistorie bv

Annika Devroe Archeologie & Bouwhistorie bv aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd of aangepast worden, opgeslagen worden in een geautomatiseerd gegevensbestand, en/of openbaar gemaakt worden in enige vorm of wijze ook, elektronisch, mechanisch, door fotokopie of enige andere wijze, zonder voorafgaandelijk toestemming van de opdrachtgever.

INHOUD

Inhoud	0
1. Gemotiveerd advies	1
2. Programma van maatregelen voor uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem	3
2.1. Administratieve gegevens	3
2.2. Afbakening zone vervolgonderzoek	3
2.3. Verantwoording onderzoeksstrategie.....	4
2.3.1. Proefsleuven- en proefputtenonderzoek.....	5
3. Voorwaarden onderzoek.....	9
4. Voorziene afwijkingen van de Code van Goede Praktijk.....	9
5. Figurenlijst	10

1. GEMOTIVEERD ADVIES

Het projectgebied ligt ten zuidoosten van Haacht, ten oosten van Tildonk. In het noordwesten grenst het terrein aan de Klein Terbankstraat, in het zuidwesten aan het Kanaal Leuven-Dijle en in het noordoosten aan de spoorweg. Het terrein is deels bebouwd en verhard, deels bebost, groenzone of weide. Centraal aan de vaartzijde is erfgoedobject “Hof ter Elst” gelegen.

Voor het projectgebied werd een masterplan uitgewerkt dat in verschillende fases uitgevoerd zal worden. In een eerste fase werd de sloop van enkele gebouwen en het herstel of aanleg van nieuwe verharding gepland. Huidige onderzoek heeft betrekking tot de geplande werken van fase 2 namelijk de nieuwbouw en de herinrichting in de zone van het erfgoedobject “Hof ter Elst”. De geplande werkzaamheden kunnen leiden tot de verstoring van eventuele archeologische resten. Op basis van een bureauonderzoek is getracht op basis van bestaande informatie (landschappelijk, historisch, archeologisch) na te gaan in hoeverre er archeologische resten aanwezig kunnen zijn binnen de grenzen van het projectgebied. Er is een beschrijving gemaakt van de geplande werken, van de uitvoeringswijze ervan en van de impact op het bodemarchief waarvoor een vergunning wordt aangevraagd.

Het projectgebied is gelegen in de zandleemstreekstreek in een vrij vlak tot licht heuvelachtig gebied met diverse waterlopen. De Lipsebeek vloeit ten westen van het projectgebied. Direct ten zuiden en parallel met het kanaal ligt de Leigracht in een oud dal waar Holocene alluviale afzettingen voorkomen. Het projectgebied zelf wordt ondanks de relatief hoge ligging gekenmerkt door relatief natte leemgronden. In het uiterste noorden en verder noord- en oostwaarts komen beter gedraineerde zandleem- en leemgronden voor.

In de omgeving zijn nog maar weinig archeologische sites gekend. De aangeduide vondstlocaties betreffen voornamelijk sites op basis van cartografische bronnen, losse vondsten uit veldkarteringen en enkele sporen tijdens archeologisch vooronderzoek. Op basis van het bureauonderzoek werd geconcludeerd dat het projectgebied een lage tot middelhoge potentie heeft op het voorkomen van steentijdsites. Voor het drogere uiterste noordelijke deel van het projectgebied geldt een middelhoge potentie voor bewoningsresten van landbouwende gemeenschappen uit de pre-/protohistorie tot en met de volle Middeleeuwen. Het overige deel van het projectgebied heeft een lage tot middelhoge potentie.

Vanaf de late middeleeuwen tot in de 20e eeuw kende het projectgebied overwegend een agrarisch gebruik. In het nattere deel langs de zuidwestelijke grens van het projectgebied is echter een site met walgracht (Hof ter Elst) bekend die al zeker aanwezig was in de 15^e eeuw. Hoe de site met walgracht er precies uitzag is moeilijk te achterhalen. Op verschillende cartografische bronnen gaat het om een gesloten hoeve met opening in het noorden. Bij de aanleg van het kanaal verdween een deel van de site met walgracht. Binnen de omwalling worden een moestuin en boomgaard weergegeven. In 1837 brandde Hof Ter Elst af, maar in 1848 werd een nieuw gebouw geregistreerd dat nog enkele uitbreidingen kende in de daaropvolgende jaren. In 1981 werd deze villa afgebroken.

Gezien de eeuwenlange activiteiten op een relatief klein oppervlak heeft deze site met wal/gracht dan ook een zeer hoog archeologisch potentieel. Ook de zone ten noorden van het Hof heeft gezien zijn ligging nabij de drogere gronden en toegang tot het complex een iets hoger archeologisch potentieel.

In hoeverre de afbraak van de gebouwen en de bouw van de huidige industriegebouwen de ondergrond verstoorden is onduidelijk. De gracht is op sommige plaatsen nog aanwezig en kan herkend worden op basis van het Digitaal Hoogtemodel. Ook de huidige perceelsindeling wijst nog op de ligging van de gracht.

Waar verwacht werd dat de geplande ingrepen mogelijk een relevant en intact archeologisch niveau kunnen verstoren, werd een bijkomend onderzoek geadviseerd in de vorm van een landschappelijk booronderzoek. Het gebied voor vervolgonderzoek kan globaal opgedeeld worden in twee zones:

- Het Hof Ter Elst en de zone ten noorden van het Hof.
- De geplande nieuwbouw in een duidelijk opgehoogd weiland waar mogelijk goed bewaarde archeologische relictten verstoord kunnen worden.

Het landschappelijk booronderzoek werd uitgevoerd op 6 en 7 maart 2022. Geconcludeerd werd dat het projectgebied van nature gekenmerkt door relatief natte omstandigheden niet zo geschikt was voor bewoning. Het oostelijk gelegen weiland is zelfs opgehoogd met een ophogingspakket variërende van minstens 1 m dikte in het noorden tot ruim 2 m in het zuiden. De geplande bodemingrepen zullen hier het natuurlijke niveau niet of nauwelijks bereiken. Op basis van deze vaststellingen kunnen de zuidelijke zone en noordwestelijke zone van het projectgebied landschappelijk booronderzoek vrijgegeven worden voor verder onderzoek.

Ter hoogte van het voormalige het Hof ter Elst kunnen wel belangwekkende archeologische niveaus bedreigd worden. Voor deze omgrachte site wordt een vervolgonderzoek aangeraden in de vorm van een gericht puttenplan ter hoogte van de toekomstige bodemingrepen. Dit zal via een uitgesteld traject verlopen aangezien men zeker wilt zijn van het verkrijgen van de vergunning.

2. PROGRAMMA VAN MAATREGELEN VOOR UITGESTELD VOORONDERZOEK MET INGREEP IN DE BODEM

2.1. ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Locatie: Provincie Vlaams-Brabant, Haacht, Tildonk, Klein Terbankstraat

Bounding box: punt 1 (NW) – X 170572,904 Y 181542,627

Punt 2 (ZO) – X 171224,027 Y 180933,854

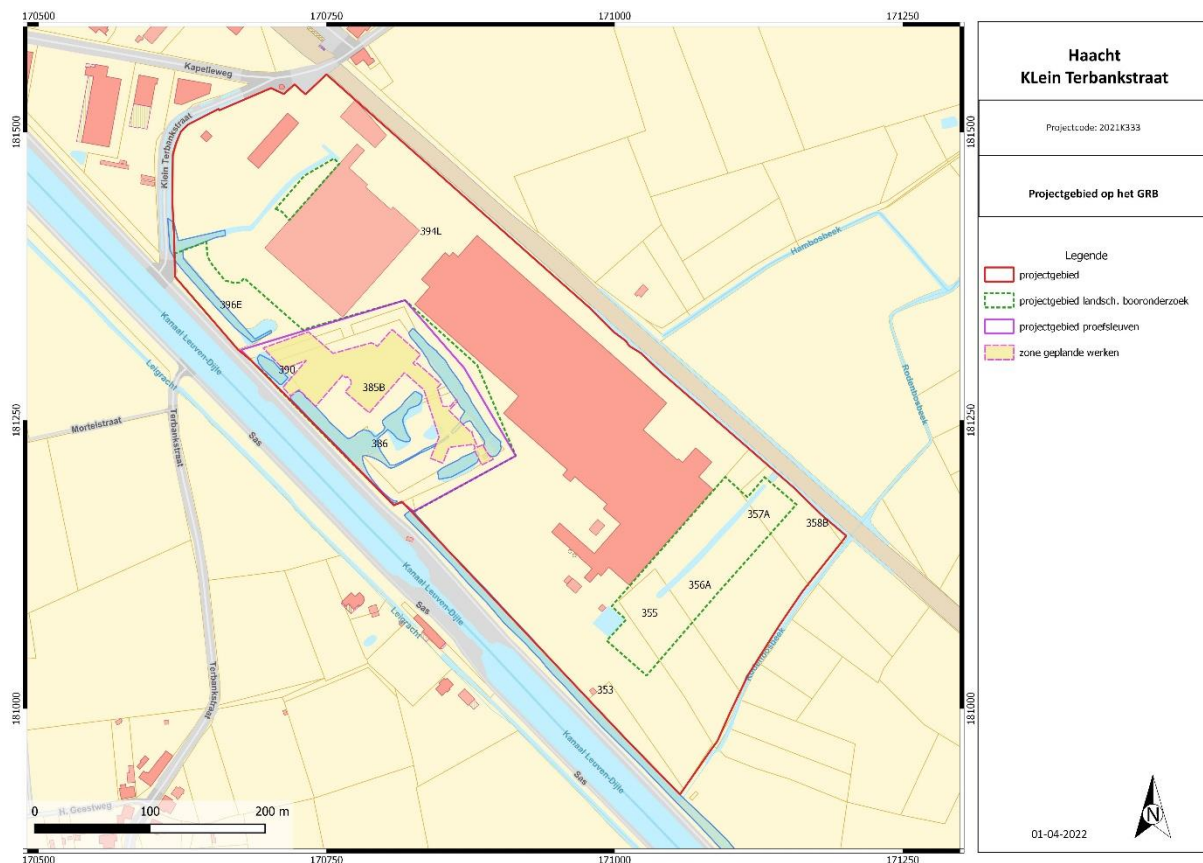
Kadaster: Haacht, afd. 2, Tildonk, sectie B, percelen 385B, 386, 390, 353 (partim), 355 (partim), 356A (partim), 357A (partim), 358B (partim), 394L (partim), 396E (partim),

Oppervlakte projectgebied: ca. 15,5 ha

Oppervlakte projectgebied landschappelijk booronderzoek: ca. 40.407 m²

Oppervlakte projectgebied proefsleuvenonderzoek: ca. 2.2876 m²

Zone geplande werken: ca. 6.771 m²

Figuur 1: Kadasterkaart met aanduiding projectgebied en de diverse onderzoeksgebieden. © AGIV

2.2. AFBAKENING ZONE VERVOLGONDERZOEK

Ter hoogte van het voormalig omgrachte Hof ter Elst kunnen belangwekkende archeologische niveaus bedreigd worden door de geplande ingrepen. Dit gebied is dan ook geselecteerd voor vervolgonderzoek (ca. 2.2876 m²).

In het uiterste noordelijk deel zal de bestaande verharding vernieuwd worden. Hier zullen de toekomstige ingrepen in de bodem niet dieper gaan als de bestaande. Ook de nieuwe verharding over

delen van de noord- en westgracht zullen geen belangwekkende lagen verstoren. Voor deze geplande werken is geen bijkomend onderzoek nodig.

Binnen het Hof ter Elst zijn wel bodemingrepen gepland die het archeologisch niveau kunnen raken. Het gaat hierbij om nieuwbouw in het zuidoostelijke deel en het aanleggen van verharding in het noordelijke en noordwestelijk deel. Ook het uitgraven van de gedempte grachtdelen in het noordwesten en zuidoosten kunnen eventueel belangwekkende archeologische lagen verstoren.

Vanuit het standpunt van Onroerend Erfgoed is gevraagd om de kruidlaag binnen het Hof Ter Elst te respecteren waar deze niet hoeft te worden ingenomen voor bebouwing of verharding. Het vervolgonderzoek zal dan ook plaats vinden in deze zone waar de geplande werkzaamheden mogelijke archeologische resten kunnen verstoren. De globale oppervlakte van deze werken bedraagt ca. 6.771 m².

2.3. VERANTWOORDING ONDERZOEKSTRATEGIE

Na het bureau- en landschappelijk booronderzoek werden de verschillende vooronderzoeken zonder ingreep in de bodem afgewogen. Hiervoor werden telkens volgende vier criteria overlopen:

- Is het mogelijk deze methode toe te passen op dit terrein?
- Is het nuttig deze methode toe te passen op dit terrein (levert het iets op)?
- Is het overdreven schadelijk voor het bodemarchief deze methode toe te passen op dit terrein?
- Is het noodzakelijk deze methode toe te passen op dit terrein (kosten-batenanalyse)?

Veldkartering

Een veldkartering is vooral nuttig op pas geploegde akkers. Dit is hier niet het geval en bovendien geeft dergelijk onderzoek enkel een beeld van de bovenste laag. Niet alle archeologische periodes zijn even rijk aan materiaal waardoor de afwezigheid van vondstmateriaal niet gelijkgesteld kan worden aan de afwezigheid van sporen. Een veldkartering is hier niet nuttig.

Geofysisch onderzoek

Hof Ter Elst bestond uit een omgracht complex met in het noordelijk deel enkele gebouwen en een brug over de gracht. Geofysisch onderzoek kan nuttig zijn op terreinen waar grote structuren zoals brede grachten, wallen en stenen constructies verwacht worden. Een geofysisch onderzoek kan op een *non destructieve* en relatief snelle manier inzicht geven in het voorkomen van structuren zoals brede grachten, wallen en stenen. Voor het Hof Ter Elst kan dergelijk onderzoek inzicht geven in hoeverre grotere structuren en meer bepaald funderingen en grachten nog bewaard bleven. Er zijn diverse geofysische technieken. Voor het projectgebied zou één methode geschikt zijn nl. elektromagnetische inductie (EMI).

Geofysisch onderzoek vindt bij voorkeur over grotere oppervlakten plaats. Uit het landschappelijk booronderzoek blijkt echter een groot deel van het te onderzoeken gebied, waar ook de historische bebouwing verwacht moet worden, verhard met steenslag en puin. Ook grote delen van de gedempte gracht blijken extra opgehoogd met een puinpakket. Deze omstandigheden kunnen de geofysische resultaten sterk beïnvloeden. Grotere sporen zoals de grachten kunnen vermoedelijk wel algemeen bepaald worden maar kleinere anomalieën kunnen vermoedelijk niet opgespoord worden. In het noordwestelijk deel van het projectgebied, waar de oude gracht wordt uitgegraven, is het terrein bovendien sterk begroeid en heuvelachtig. Hier is geofysisch onderzoek om praktische redenen moeilijk toepasbaar.

Mede door de terreinomstandigheden zou dit betekenen dat er grote kans is dat het geofysisch onderzoek slechts een beperkt resultaat kan geven. Aangezien de waargenomen geofysische anomalieën (en de diepte hiervan) alsnog gecontroleerd dienen te worden middels een boor- en proefputtenonderzoek is besloten geen geofysisch onderzoek toe te passen.

Proefsleuven en -putten

Een gericht proefsleuvenonderzoek is de meest geschikte methode om een archeologische evaluatie van het terrein te maken. Op deze manier kan meteen een goed beeld verkregen worden van het archeologisch potentieel (diepteligging en gaafheid) en de impact van de geplande werkzaamheden.

Conclusie

Een gericht proefsleuvenonderzoek is voor het te onderzoeken gebied de meest geschikte methode om een algemene archeologische evaluatie van het terrein te maken en de impact van de geplande werkzaamheden. Deze onderzoekstechniek wordt verder besproken.

2.3.1. PROEFSLEUVEN- EN PROEFPUTTENONDERZOEK

Doel

Het doel van het vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefsleuven en proefputten is een archeologische evaluatie van het terrein en het bepalen van de impact van de geplande werkzaamheden.

Onderzoeksvragen

Tijdens het proefsleuvenonderzoek dienen volgende onderzoeksvragen beantwoord te worden:

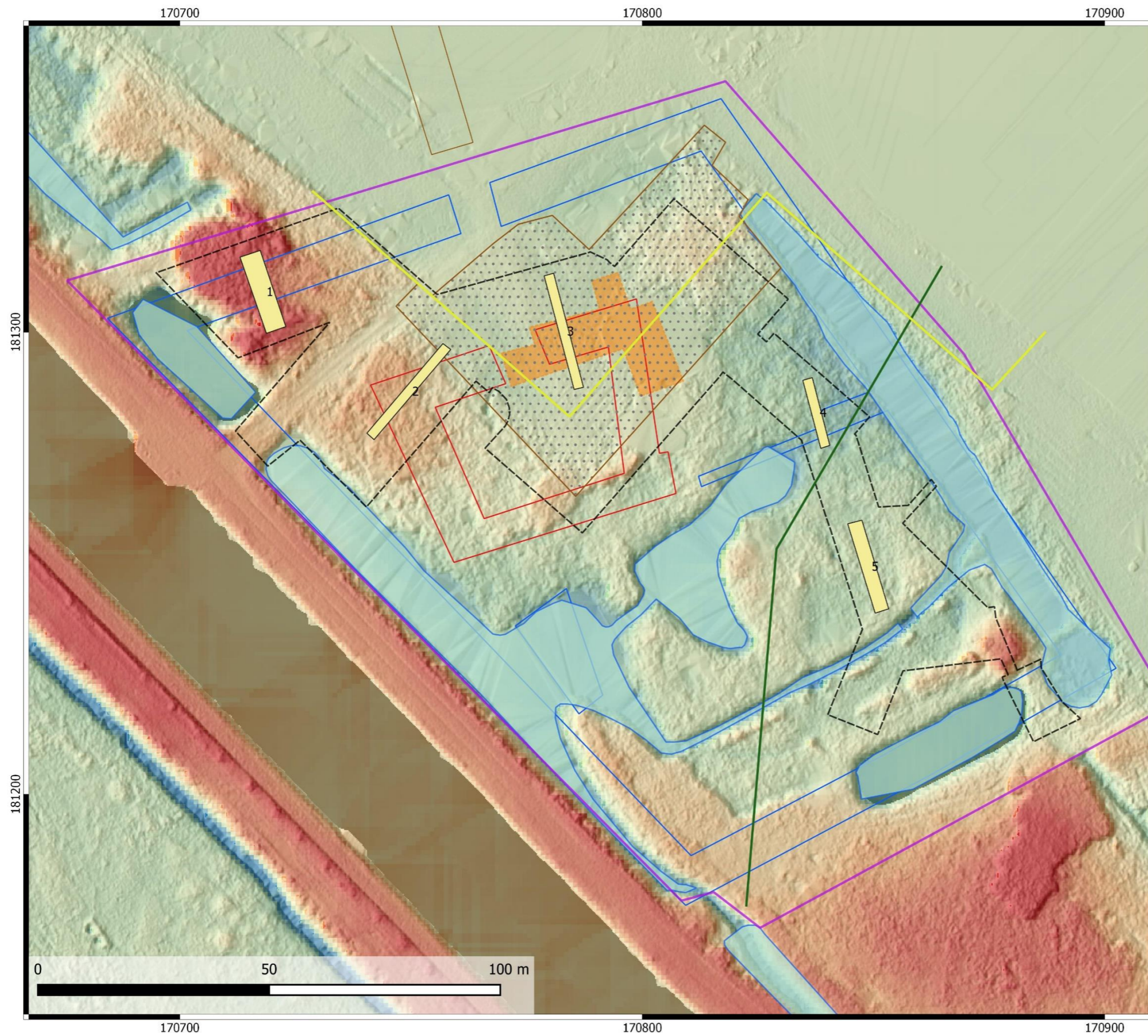
- Hoe is de opbouw van de bodemprofielen? Hoe is de stratigrafie in archeologische (antropogene) zin?
- Zijn er bodemsporen aanwezig en zo ja, op welk(e) niveau(s) manifesteren de archeologische sporen zich?
- Maken de antropogene sporen deel uit van één of meerdere structuren? Behoren de aangetroffen sporen tot de site met walgracht of wijzen deze op andere bewoning/activiteit?
- Wat is de conservering en gaafheid van de archeologische vondsten/sporen?
- Kan op basis van sporen en gerecupereerd materiaal uitspraak gedaan worden over de datering? Behoren de sporen tot één of meerdere periodes? Is er sprake van een fasering?
- Wat is de breedte en diepte van de buitengracht? Zijn restanten van een wal bewaard?
- Worden sporen/lagen bedreigd door de geplande werkzaamheden? Is behoud in situ op basis van de resultaten van het vooronderzoek mogelijk?
- Geven de resultaten aanleiding tot vervolgonderzoek? Zo ja, wat is de ruimtelijke afbakening van de zone(s) voor vervolgonderzoek? Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht bij een eventueel vervolgonderzoek?
- Welke vraagstellingen zijn voor het vervolgonderzoek relevant?
- Zijn er voor de beantwoording van deze vraagstellingen natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig? Zo ja, welke type staalnames zijn noodzakelijk en in welke hoeveelheid?

Plaatsing sleuven

Voor het onderzoeksgebied wordt een gericht proefsleuvenonderzoek voorgesteld. Dit betekent dat niet 10% van het onderzoeksgebied middels sleuven onderzocht zal worden.

De ligging sleuven worden gepland door ondermeer de gekende structuren van het Hof Ter Elst, de diverse terreinomstandigheden en de gekende verstoringen (leidingen).

- Een eerste sleuf is gepland dwars over de gedempte noordelijke gracht daar waar deze terug uitgegraven wordt als bekken. Doelstelling van deze sleuf is het verkrijgen van een doorsnede van de gedempte gracht en te bepalen of een oud wallichaam bewaard is gebleven. De sleuf heeft een lengte van 17,5 m. Omwille van veiligheidsredenen wordt gekozen voor een 4,5 m brede sleuf die indien nodig getrapt wordt aangelegd.

Haacht Klein Terbankstraat

Projectcode: 2022C48

Proefsleuvenplan

Legende

- projectgebied proefsleuven
- zone geplande werken
- zone met steenslag
- bestaand water
- leidingen
- hoogspanning
- water
- voormalige grachten (ca. 1830)
- toegang Hof Ter Elst (ca. 1830)
- bebouwing (ca. 1830)
- villa 1848
- geplande sleuven
- Hoogte in m TAW
- 14.5
- 15.125
- 15.75
- 16.375
- 17

01-04-2022

Figuur 2: Proefsleuvenplan op het Digitaal Hoogtemodel. © AGIV

- Een tweede sleuf is gepland over de noordwesthoek van het voormalige gebouw. Doelstelling van deze sleuf is het bepalen van de aanwezigheid, diepteligging en gaafheid van eventuele sporen. De sleuf heeft een lengte van 25 m en een breedte van 2 m.
- Een derde sleuf (25m x 2m) wordt aangelegd ter hoogte van de zone met steenslag en over de noordoostelijke vleugel van het voormalige gebouw. Ook de binnenkoer van het voormalige hof en restanten van de in 1981 afgebroken villa worden deels in deze sleuf betrokken. Behalve de aanwezigheid, diepteligging en gaafheid van eventuele sporen dient ook de dikte van de steenslag en de impact bepaald te worden.
- Een vierde sleuf (15m x 2m) is geplaatst ter hoogte van de binnengracht. Op basis van historische kaarten kan ook niet uitgesloten worden dat zich hier een gebouwtje heeft bevonden.
- Een vijfde sleuf (20m x 3 m) wordt aangelegd in de voormalige tuin/boomgaard van het complex ter hoogte van de nieuwbouw.

Op basis van praktische omstandigheden (begroeiing, exacte ligging leidingen,...) kunnen de sleuven deels verplaatst worden. Indien tijdens het proefsleuvenonderzoek zou blijken dat delen van het terrein alsnog verstoord zijn, wordt overgeschakeld op proefputten of kortere proefsleuven om deze verstoring te kunnen afbakenen. Plaatselijk kunnen in overleg met het bevoegd gezag dwarssleuven en/of kijkvensters aangelegd worden om aangetroffen fenomenen helderder te krijgen of een meer exacte afbakening (zowel in breedte als diepte) van verstoringen te bekomen. Een keuze voor of tegen het aanleggen van dwarssleuven en/of kijkvensters wordt gemotiveerd in het verslag van resultaten van het proefsleuvenonderzoek.

Methode

Vlakken

De aanleg van de sleuven gebeurt met een graafmachine met een niet-getande graafbak van 2 m breed, onder begeleiding van de veldwerkleider. Er wordt laagsgewijs verdiept.

Momenteel wordt er van uitgegaan dat met uitzondering van de grachten (sleuf 1) het om een site zonder complexe verticale stratigrafie gaat en er maar één niveau aanwezig is. Indien in de sleuven 2 t/m 5 er meerdere archeologische niveaus aanwezig zijn, wordt alleen het eerste niveau gewaardeerd. Veiligheid primeert. Indien ter hoogte van sleuf 1 de omstandigheden te onveilig zijn om diepere niveaus te waarderen, wordt in overleg met WinAr bepaald hoe alsnog een afdoende waardering bekomen kan worden. Eventueel kan er tot een dieper niveau geboord worden.

Documentatie vlakken en profielen

Er wordt dagelijks voorzien in een volledige opmeting van sleuven, kijkvensters en sporen. Dit betekent dat er dagelijks een recent en aangevuld grondplan beschikbaar is, dat op elk moment aangeleverd kan worden.

Per sleuf wordt een representatief kolomprofiel opgeschaafd, gefotografeerd en/of getekend. In sleuf 1 wordt het volledige profiel beschreven, gefotografeerd en digitaal ingemeten of getekend (schaal 1:20). Indien de praktische omstandigheden alsnog te nat en/of te onveilig zijn worden profielen gedeeltelijk gedocumenteerd al of niet aangevuld met boringen.

Documentatie en behandeling sporen en vondsten

Er dient slechts een zeer beperkte selectie van de sporen gecoupeerd te worden die afdoende is om de onderzoeksvragen te beantwoorden. Sporen waarbij de metaaldetector een signaal geeft, worden aangeduid in de sporenlijst. Metaalvondsten worden enkel ingezameld als zij zich aan het vlak bevinden of als ze zich in een spoor bevinden dat gecoupeerd wordt.

Indien alsnog lithische artefacten worden aangetroffen, dient ingeschat te worden of het om verspreide vondsten gaat of om een activiteitenzone. Steentijdvondsten worden driedimensionaal ingemeten. Deze vondsten en concentraties worden aan een specialist voorgelegd om een verdere waardering van het terrein te bekomen.

Afronding

Na afloop van het onderzoek worden de sleuven gedicht om verdere degradatie van eventueel aanwezige sporen te voorkomen. Indien nodig worden kwetsbare sporen (graven, zeer ondiep bewaarde sporen) afgedekt met doek of plastic zodat ze in geval van een vervolgonderzoek in de vorm van een opgraving niet verder worden aangetast vooraleer ze onderzocht kunnen worden.

Het onderzoeksdoel is bereikt wanneer op basis van het vooronderzoek met ingreep in de bodem een voldoende gefundeerde uitspraak gedaan kan worden over de aard en omvang van de archeologische waarden in het projectgebied en wanneer een eenduidig advies kan gegeven worden voor vrijgave van het terrein, behoud in situ of vervolgonderzoek door middel van een opgraving.

3. VOORWAARDEN ONDERZOEK

Het proefsleuvenonderzoek kan uitgevoerd worden zodra het terrein vrij is. Ter hoogte van de geplande sleuven dienen elementen die het onderzoek belemmeren zoals woekerende begroeiing, kleine constructies, recente storthopen etc... verwijderd te worden. De begroeiing wordt verwijderd tot het maaiveld, de wortels dienen te blijven zitten.

De verschillende stappen in dit onderzoek worden gecommuniceerd met WinAr.

4. VOORZIENE AFWIJINGEN VAN DE CODE VAN GOEDE PRAKTIJK

Er worden geen afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk voorzien. Moesten er tijdens de uitvoering van het vooronderzoek met ingreep in de bodem redenen zijn waarom wel wordt afgeweken van de bepalingen in de code, dan worden deze gemotiveerd in het verslag van resultaten.

5. FIGURENLIJST

Figuur 1: Kadasterkaart met aanduiding projectgebied en de diverse onderzoeksgebieden. © AGIV .. 3

Figuur 2: Proefsleuvenplan op het Digitaal Hoogtemodel. © AGIV..... 6